

Kaip atpažinti netinkamo elgesio tikslus?

KLAIDINGI ELGESIO TIKSLAI	DĖMESYS (siekia nuolatinio aplinkinių dėmesio)	JĖGA (siekia valdyti)	KERŠTAS (siekia atsilyginti)	BEJĖGIŠKUMO DEMONSTRAVIMAS (nori, kad jį paliktų ramybėje)	
KĄ VAIKAS SAKO SAVO ELGESIU	Aš svarbus tik tuomet, kai mane <u>pastebi</u> arba man tarnauja.	Aš svarbus tik tuomet, kai <u>valdau</u> . Aš svarbus tik tuomet, kai tu darai tai, ką aš noriu.	Aš negaliu būti mylimas. Aš neturiu jėgos, bet aš galiu būti svarbus, kai <u>iskaudinu</u> kitus taip, kaip skaudina mane.	Aš nieko negaliu padaryti gerai, todėl iš viso nieko <u>nedarysiu</u> . Aš nesu geras, palikit mane ramybėje. Aš pasiduodu. Nereikalaukite iš manęs nieko.	
KAIP JAUČIASI IR KĄ GALVOJA SUAUGĘS	Jaučiasi <u>susierzinęs</u> . Galvoja: „jis reikalauja per daug mano laiko“.	Jaučiasi <u>supykęs</u> , <u>išgąsdintas</u> , <u>provokuojamas</u> . Galvoja: „jis negali man to daryti.. Aš priversiu jį padaryti...“	Jaučiasi <u>įsiutęs</u> ir/arba giliai <u>įžeistas</u> . Jaučia gėdą. Galvoja: „kaip jis galėjo man tai daryti“.	Pralaimėjimo jausmas. Jaučiasi visiškai <u>bejėgis</u> ir <u>sužlugęs</u> . Galvoja: „aš nežinau ką toliau daryti“.	
SUAUGUSIO REAKCIJA (ELGESYS)	Dažnai primena, įkalbinėja. Žavisi „geru“ vaiku.	Pasiryžęs sukontroliuoti vaiko elgesį. Bara arba baudžia.	Pradeda nemėgti vaiko. Keršija (tęsiasi nuolatinis konfliktas). Blogai kalba apie vaiką.	Yra neviltyje. Pasiduoda.	
VAIKO REAKCIJA Į SUAUGUSIO VEIKSMUS	Gavęs dėmesio laikinai nustoja netinkamai elgtis, tačiau neilgam.	Išgirdus pastabą netinkamas elgesys dar labiau sustiprėja. Vaikas nori laimėti, būti padėties šeimininku. Vaikas jaučiasi laimingas, kai kiti pasijunta blogai (pvz. tėvai, mokytojai)	Nori atsilyginti, keršija. Priverčia savęs nemėgti. Skaudina kitus.	Dar labiau pasiduoda. Pasitraukia.	
TINKAMI ELGESIO KOREGAVIMO BŪDAI	IKI NETINKAMO ELGESIO PASIREIŠKIMO	Suteikite daug dėmesio tinkamais momentais. Sudarykite kontraktą (jeigu..., tada...). stebėkite savo paties elgesį ir jo poveikį vaikui, parodykite vaikui elgesio alternatyvas.	Išvenkite jėgų kovos, siūlydami pasirinkti. Sudarykite situacijas, kur vaikas galėtų teigiamai panaudoti savo jėgą. Iš anksti nustatykite taisykles. Rodykite abipusę pagarbą. Prašykite vaiko pagalbos. Stenkitės kuo dažniau įtraukti vaiką į sprendimų priėmimą.	Negailėkite laiko ir pastangų padėti vaikui. Padrąsindami vaiką pasinaudokite grupės pagalba. Remkitės vaiko stipriomis pusėmis, ieškokite gerų dalykų apie vaiką.	Padrąsinkite vaiką pabandyti... daryti mažiau klaidų. Pasitikėkite vaiko galimybėmis. Tapkite vaiko draugu. Patikėkite vaikui nedideles pareigas. Pradžioje venkite siūlyti pasirinkimus. Parodykite, kokio elgesio pageidaujate.
	NETINKAMO ELGESIO PASEKMEJE	Ignoruo­kite, kai reikalauja dėmesio. Iš­eikite (pasitraukite) kai reikalaujama dėmesio. Nukreipkite vaiko dėmesį į kažką kitą. Vykdykite kontraktą ir taikykite logines pasekmes. Venkite neigiamo dėmesio suteikimo: barimo, bausmės ir pan.	Pakeiskite požiūrį į vaiką: iš­eikite iš ydingo rato. Iš­laikykite emoci­nę pusiausvyrą (iš­likite „šalti“). Būkite tvirtas, bet ne dominuojantis. Pasitraukite iš įvykio vietos. Venkite, o ne kalbėkite. Numatykite periodą atvėsimui.	Venkite kerštavimo. Padarykite tai, ko nesitikima. Pasitraukite iš konflikto. Palaikykite tvarką su mažiausiais apribojimais.	Nesitikėkite greitų rezultatų. Pastiprinkite, pabrėžkite pasiekimus. Parodykite pripažinimą netikėtais momentais.

### Dėmesio siekiančio elgesio korekcija:

#### 1. Dėmesio sumažinimas:

- 1.1 *Netinkamo elgesio ignoravimas* (jeigu tai nekenkia mokinio sveikatai).
- 1.2 *Kontaktas akimis* (be pasmerkimo, bet įdėmus). Distancijos sumažinimas (atsistoti šalia).
- 1.3 *Mokinio vardas* (periodiškai įterpti mokinio vardą į dėstomą pamoką).
- 1.4 *Sutartinis ženklas* (mokytoja su vaiku keičiasi sutartiniu ženklu).
- 1.5 *Pastabos raštu* (užuot sakiusi pastabą garsiai, padėti prieš mokinį raštelį.).
- 1.6 *Aš pasisakymai* („kai tu šnabždiesi su drauge man aiškinant, aš susierzinu, nes pametu mintį).

#### 2. Leidžiantis elgesys:

- 2.1 *Netinkamą elgesį paversti pamokos pagrindu* (keiksmažodžiai – pamokoje apie žargonus ir pan.).
- 2.2 *Iki kraštutinumo užaštrinti netinkamą elgesį* (nususėdi pamokoje – tegul stovi ir t.t.).
- 2.3 *Visa klasė netinkamai elgiasi* (mokytoja pasiūlo visiems kartoti netinkamą elgesį, pvz. visiems mušti ritmą rašikliu)
- 2.4 *Leisti netinkamą elgesį nustatčius jam ribas* (mažinant kas dieną leidžiamo netinkamo elgesio kiekį, pvz. žagsėjimo).

#### 3. Organizuokite netikėtumus:

- 3.1 *Išjunkite šviesą.*
- 3.2 *Sukurkite muzikinį garsą.*
- 3.3 *Kalbėkite labai tyliai.*
- 3.4 *Pakeiskite balso intonaciją, tarimą ir pan.*
- 3.5 *Kalbėkite su negyvu daiktu.*
- 3.6 *Trumpam nustokite vedus pamoką.*

#### 4. Vaiko dėmesio atitraukimas:

- 4.1 *Užduoti tiesioginius klausimus* (kas dabar buvo pasakyta?).
- 4.2 *Paprašykite pagalbos.*
- 4.3 *Pakeiskite užduotį, veiklą.*

#### 5. Tinkamo elgesio akcentavimas:

- 5.1 *Padėka mokiniams* (išsamiai nusakyti elgesį, už kurį dėkojate).
- 5.2 *Pavyzdinių besielgiančių vaikų išskyrimas* (užrašyti vardus ant lentos ir pan.).

### „Jėgą“ demonstruojančio elgesio korekcija:

Galima išskirti tokias pedagoginio konflikto stadijas, kiekvienai iš jų tinka skirtingi būdai.

Konflikto brendimas → konfliktas → konflikto pabaiga.

#### 1. Konflikto brendimas. Tinkamiausia strategija – naudoti diplomatines išeitis ir neeskaluoti įtampos.

- 1.1. *Pripažinti mokinio jėgą, stiprumą, pripažįstant savo silpnumą, bejėgiškumą* (aš supratau, kad nieko negaliu padaryti, kad tu atliktum namų darbus).
- 1.2. *Pašalinti žiūrovus* (kai ginčijasi ne pamokos tema, pasiūlyti ją apsvarstyti pertraukos metu).
- 1.3. *Perkelti klausimo svarstymą, kada būsite patys nurimę* (aš dabar nenoriu kalbėti ta tema, ar tu nori ginčytis, ar spręsti klausimą? Jeigu ginčytis, aš pamokos metu nesiginčiju, o jeigu spręsti klausimą – tai po pamokos; gal tu ir teisus, kada nors tai aptarsime).
- 1.4. *Užsirašinėti* (kai mokinyš įkyri savo prieštaravimais – išsitraukti knygutę, užsirašyti jo prieštaravimus ir sutarti dėl laiko, kai abu svarstysite rūpimą klausimą).
- 1.5. *Mokinių stebėjimas* (provokacinių klausinėjimų, kabinėjimosi atveju sutikti su mokiniu (galbūt tu ir teisus, kad aš blogiausia mokytoja, o dabar pasiimk knygą ir atsiversk 127psl.; taip tikrai man auga ūsai, aš daug daržovių valgau, o dabar pasiimk knygą ir ...), arba pakeisti temą (koku

santykiu vakar laimėjo „Žalgiris“; koks oras bus Berlyne ir pan., kol vaikas supras, kad mokytoja neina iš kantrybės).

2. **Konfliktas.** Aštrioji konflikto stadija, joje tinkamiausia pašalinti žiūrovus. Jaunesniųjų mokinių pašalinimo laikas trunka iki 5 min., vyresniems – 15-30 min.
  - 2.1. *Pašalinti klasės ribose* (kur nors už spintos, už pianino, galiniame suole, kuo toliau iš mokinių akiračio).
  - 2.2. *Pašalinti į mokyklos administracijos kabinetą.*
  - 2.3. *Pašalinimas į namus* (jeigu galima susisiekti su tėvais).
  - 2.4. *Pašalinimas pasirenkant* (ką renkiesi, ramiai sėdėti, ar eiti ... , (toliau nerimstant) iš tavo elgesio aš matau, kad pasirinkai eiti ... , prašom eik ...).
  - 2.5. *Pašalinamas į paralelinę klasę.*
3. **Konflikto pabaiga.** Už kiekvieną pražangą mokinys turi patirti pasekmes. Labai svarbu tinkamai formuluoti ir išlaikyti ramią intonaciją: kai tu darai... (konkrečiai įvardinti netinkamą elgesį), tai ... (konkrečiai įvardinti pasekmes). Sugalvotos pasekmės turi būti tiesiogiai proporcingos pražangai, logiškai susietos su netinkamu elgesiu, reiškiamos pagarbiai ir išlaikant vaiko savivertę (nebarti, nelyginti su kitais, negėdinti, nemoralizuoti).
  - 3.1. *Atimti arba atidėti mokinio teises* (vėluojant pasilikti po pamokų; neleisti naudotis prietaisais, jeigu juos gadina; uždrausti eiti į biblioteką, jeigu ten triukšmauja).
  - 3.2. *Uždrausti sąveiką su kitais* (izoliacija nuo kitų, būtini susitikimai su mokyklos administracija, tėvais, policija).
  - 3.3. *Padengti nuostolius* (remontas, piniginis užmokestis, tvarkymas ir pan.).

### Kerštingo elgesio korekcija:

1. **Pakeiskite savo suvokimą.** Suraskite teigiamą bruožą, įgūdį, patogiausia tai padaryti – žvelgti į silpnąsias mokinio puses, kaip į stipriąsias. Naudokite pozityvią kalbą vietoj negatyvios. Kalbėkite ir galvokite apie mokinius teigiamomis frazėmis.
2. **Keiskite savo reakcijas.** Reikškite tokiems mokiniams/ beje ir visiems kitiems/ priėmimą, dėmesį, pagarbą, padaršinimą.
3. **Pagal galimybes - elkitės pasitikinčiai.** Kaip šuo puola bijančius, taip ir kerštaujuojantys atakuoja tik pajutę silpnybę, pasimetimą, nepasitikėjimą.
4. **Rūpinkitės mokiniais.** Kerštaujuojantys siekia ne tiek meilės, kiek nuolatinio rūpinimosi jais. Negalima visų mylėti, bet rūpintis galima ir be meilės, nes rūpestis yra veiksmas, o ne veiksmas.
5. **Mokykite tokius vaikus valdyti ir reikšti emocijas saugiai.**
6. **Kalbėkite garsiai apie mokinių jausmus.** Mokinio įkarščio metu klauskite, ką jis jaučia. Kai jis nenori atsakyti, bandykite spėti: *man atrodo, kad tu pyksti ir esi įniršęs, tiesa?* Jeigu apsiriksiti – mokinys pataisys jus, jeigu pataikysite – paprašykite papasakoti apie tai. Viešoje situacijoje tai netinka daryti ir todėl tokį pokalbį galite pravesti vėliau. Nepatarinėkite, nenurodinėkite, nevertinkite. Išklauius vaiko jausmus tinka paklausti – *ką kiti/ir aš, kaip mokytojas/daro, kad taip jautiesi?* Jeigu panorės atsakyti, galite daug naujo sužinoti apie savo ir kitų elgesio stilių, na, o jei neatsakys – nieko tokio. Gauta informacija su niekuo nesidalykite.
7. **Naudokite fizinę emocijų raišką.** Tai emocijų raiška veiksmais, pvz. minkant plastiliną, piešiant, mankštinantis, spaudyti specialų nusiramino kamuoliuką.

### Atsitraukiančio elgesio korekcija:

**1. Pakeisti aiškinimo būdus.** Tai galima padaryti:

1.1. *naudojant konkrečią apčiuopiamą medžiagą, kompiuterines programas, tik svarbu, kad tai būtų patrauklu, suprantama vaikui, galėtų patys save kontroliuoti/t.y. jie patys žinotų apie padaromas klaidas/, galėtų kartoti praeitą medžiagą, kad įvaldžius įgūdžius patirtų džiaugsmą;*

1.2. *mokyti žingsnis po žingsnio ir kažkokį vieną elementą. Paprastai tokie mokiniai gąsdinasi didelio kiekio ir sudėtingos medžiagos, kurią išskaidžius jų baimės sumažėja.*

**2. Mokykite mokinius teigiamai kalbėti apie save.** Į kiekvieną minusą apie save pasako du plusus. Prieš užduotis pasiūlykite sau mintyse kartoti deklaraciją: *aš padarysiu, aš galiu ir pan.*

**3. Laikykitės ir įtvirtinkite požiūrį, kad klysti yra normalu ir naudinga.**

3.1. *Pasakokite apie savo, žymių žmonių klaidas ir jų teigiamas pasekmes.*

3.2. *Demonstruokite klaidos, kaip aktyvumo, bandymo kažką daryti vertingumą.*

3.3. *Sumažinkite iki minimumo padarytų klaidų pasekmes – t.y. tegu taisy vieną, dvi klaidas vienu metu, nesubraukykite sąsiuvinio, o raskite kitą būdą, kaip nurodyti klaidas ir jas taisyti.*

**4. Leiskite mokiniams patikėti sėkme.**

4.1. *Akcentuokite bet kurį pagerėjimą, atkreipdami dėmesį į procesą, o ne rezultatą.*

4.2. *Pastebėkite ir paskelbkite apie vaiko indėlį, pastangas ten, kur jam sekasi.*

4.3. *Atskleiskite stipriąsias vaiko puses.*

4.4. *Reikškite tikėjimą vaiko sėkme, turėkite teigiamus lūkesčius jų atžvilgiu.*

4.5. *Pripažinkite užduočių sunkumą, nes vaikui darant klaidas mokytojo paskelbtose sunkiose užduotyse ne taip apmaudu, nei lengvose.*

4.6. *Ribokite užduočių laiką, nes nepasitikintys geriau jaučiasi ir užuot kaltinę save, gali pasiteisinti laiko stygiumi.*

**5. Koncentruokite vaiko dėmesį į anksčiau patirtas sėkmes, laimėjimus.**

5.1. *Analizuokite ankstesnes sėkmes – nurodydami ir pabrėždami vaiko pastangas, tikėjimą savo jėgomis.*

5.2. *Kartokite ir įtvirtinkite vaiko sėkmes, įgūdžius, sprendimus, juos pakartodami.*

**6. Pažymėkite pasiekimus.**

6.1. *„Aplodismentai“ – aprašomuoju būdu nusakykite situaciją, kurioje vaikas patyrė sėkmę, įvardindama jo pastangas, tikėjimą savo jėgomis.*

6.2. *Apčiuopiami įvertinimai – žvaigždutės, lipdukai ir pan. (aišku, jaunesnėse klasėse).*

6.3. *Apdovanojimai, medaliai. Įvairiomis formomis ir įvairiose situacijose, atsižvelgiant į amžių ir pasiekimus.*

6.4. *Parodos – piešinių, rašinių, pranešimų, programų.*

6.5. *Pozityvi izoliacija – mokytojas individualiai su mokiniu aptaria jo sėkmę, nusiunčia pas mokyklos administracijos atstovą, kad jis irgi išgirstų ir patvirtintų jo sėkmę ir pan.*

**7. Savęs pripažinimas.** Mokyti mokinius pačius pastebėti, įvardinti ir priimti savo sėkmę. Todėl prašykite jų, kad pasakytų, koks jų pasiekimas vertas pripažinimo.

### Padrašinimo pavyzdžiai

- 1. Pastebėkite atlikimą detaliai nusakydami:** *tu padarei gerą darbą, kai nunešei knygas.; tu geriau rašai, matyti kiekviena raidė..*
- 2. Nurodykite naudingumą:** *tavo idėjos padėjo tą ir tą padaryti.. aš džiaugiuosi, kad pasidalinai savo patirtimi ir todėl mes galėjome...*
- 3. Išreikškite pasitenkinimą ir nukreipkite toliau:** *man patiko, kai tu tą ir tą padarei, o dabar... tas tavo pasiūlymas man tikrai padėjo ir man pavyko...*
- 4. Nurodykite bendrumą:** *nieko stebėtina, dažnai yra sunku tą ir tą daryti... aš panašiai jaučiausi, kai tu... tu ne išimtis, nes dažnai pasitaiko...*
- 5. Prašykite atsakymų, pasidalinimo:** *ką apie tai galvoji..? kaip jautiesi, kai..? kaip jautiesi dėl to ką aš pasakiau..?*
- 6. Padėkite susitvarkyti su klaidomis ir nesėkmės baimėmis:** *padarei klaidą, o ką galima iš jos išmokti... pabandykite kartu.. kas blogiausio galėtų įvykti, jeigu tau nepavyktų..?*
- 7. Domėkitės vaiko sprendimais:** *labai įdomu, kaip tu susitvarkei tada, kai...*
- 8. Prašykite pagalbos:** *gal padėtum man tą ir tą padaryti? Tau gerai sekasi tas ir tas, gal padėtum man tą ir tą?*
- 9. Skirkite vaiko elgesį nuo vaiko asmenybės:** *aš tave myliu, bet man nepatinka, kai tu ....(detaliai nusakyti, kas konkrečiai).*
- 10. Akcentuokite tai, kas drašintų vaiką:** *tau buvo gerai, kai.. tu buvai tvirtas, kai...*
- 11. Reikškite pripažinimą už pagalbą, bendradarbiavimą:** *tau buvo gerai, kai... tu buvai tvirtas, kai...*
- 12. Reikškite pasitikėjimą juo ir jo sugebėjimais valdyti situaciją:** *tau turbūt sunku, bet tikiu, kad susitvarkysi... pabandyk dar sykį...*

### PADRĄŠINIMO STRATEGIJOS

1. Priimkite vaikus kokie jie yra čia ir dabar momentu;
2. Niekada nedarykite to, ką vaikas pats pajėgus padaryti;
3. Duokite vaikui atlikti darbus, kurie naudingi kitiems: šeimai, klasei, mokyklai
4. Leiskite vaikui mokytis iš klaidingų sprendimų;
5. Sumažinkite vaiko baimes pripažindami jų būvimą, bet per daug neglobokite. Rodykite, kad pasitikite jais ir jų galimybėmis susitvarkyti situacijoje.
6. Negelbėkite vaiko tiek nuo nesėkmių, tiek nuo pasisekimo.
7. Leiskite vaikams save išbandyti kiekvienoje situacijoje.
8. Saugokite vaikus nuo aukštų standartų, nes jie moko jaustis sumenkintais ir lyginti save su kitais, užuot lyginus su savo paties pasiekimais.
9. Akcentuokite pastangas, o ne rezultata.
10. Nenurodinėkite klaidų, remkitės vaiko stipriosiomis pusėmis.
11. Vaikui suklydus, pripažinkite patį klaidos faktą, o ne vaiko indėlį. Klauskite, ko jis gali iš to pasimokyti, tarsi klaida kviestų vėl pabandyti.
12. Leiskite vaikams patirti pasekmes to, kad užmiršo, neatliko užduoties, bet nemoralizuokite.
13. Nepriminkite nuolat ką vaikas turi atlikti. Veikite, jeigu būtina, užuot apie tai kalbėjus.
14. Priimkite vaiko skausmą, pažeistumą, tačiau negailėkite jo. Rodykite, kad suprantate, kaip jam sunku, skauda ir pan., bet leiskite pačiam vaikui susitvarkyti su užplūdusiais jausmais. Vaikui padėkite tiek, kiek reikalauja situacija: pvz. aprišti žaizdą, nukelti nuo tvoros ir pan.

## **NEDRĄŠINANTIS BENDRAVIMAS**

1. **Peikimas, kaltinimas.** Peikimas (tu nieko nepadarai teisingai) ir kaltinimai (tai tavo klaida) nemoko prisiimti atsakomybės, nes daro poveikį asmenybei, o ne priežasčiai.
2. **Klausinėjimas.** Klausimai skatina gynybą, ypač jeigu jie liečia jautrią vaiko sferą, ir apriboja arba visai nutraukia kontaktą su vaiku (kodėl neatlikai namų darbų..)
3. **Kaltės sukėlimas.** Kaltės išgyvenimas (turėtum gėdytis..) nepaprastai apriboja kontaktą su vaiku, jis užsidaro, arba pradeda gintis.
4. **Liepimai, patarimai.** Ypač nenaudingi liepimai konfliktinėse situacijose (eik ir rašyk..). patarimas dažniausiai primena paliepimą (kodėl tau neparašius..)
5. **„Tu“ teiginiai.** Jie riboja kontaktą, ypač tariami priekaištaujančiu, gąsdinančiu, kaltinančiu ir t.t. balsu, sukelia gynybą.
6. **Nesiklausymas.** Suaugę nesiklauso, nepriima vaikų požiūrių, minčių, nes daugiau koncentruojasi, ką turi pasakyti, o ne kas reikalinga vaikui.
7. **Egzaminuojantis dialogas.** Dažnai suaugę tarsi tardo vaiką: kodėl nepadarei namų darbų? Ar supratai užduotis? Ar visus žodžius supratai? Ar mokeisi? Ir pan.

## **DRĄŠINANTIS BENDRAVIMAS**

1. **Tylėjimas.** Susidomėjęs tylėjimas tarsi kviečia pašnekovą kalbėti.
2. **Nežodiniai klausymosi signalai.** Murmesys mhm, mm, taip ir pan.
3. **Nežodinė raiška.** Akių kontaktas, galvos linkčiojimas, palinkęs kūnas į priekį.